

IRODALMI ÉRTESÍTŐ.

— „Az unitáriusok Erdélyben“ czimmel egy kis füzet jelent meg Veszely Károlytól az erdélyi róm. katb. irodalmi társulat kiadványai között Gyulafejérvártt 1887-ben, a melyhez csak megrendelés útján juthattunk hozzá, mert a helybeli könyvárusoknál legalább nem kapható. A czim után indulva, valami egészen más dolgot vártunk, mint a mit e füzetben találtunk, a mely tulajdonképpen nem egyéb, mint Jakab Elek „Dávid Ferencz élete“ című munkájára tett néhány észrevétel az unitárius egyház keletkezése rövid leírásának előrebocsátásával. Az érdemleges választ ennél fogva fenn kell hagynunk a megtámadottnak, Jakab Eleknek s nem kétkedünk benne, hogy ő azt előbb-utóbb meg is fogja adni. Mi csak e folyó irat iránt tartozó kötelességünket kívánjuk teljesíteni, midőn e füzetről megemlékezünk. Két megjegyzést azonban a magunk részéről se hallgathatunk el. Egyik az, hogy Veszely Károly ur munkájának mindjárt legelső lapján azt mondja, hogy a kik a rationalismus ösvényére értek, mint az unitáriusok, azok lidérczfény után indultak. Veszely ur szerint tehát a józan ész világa lidérczfény. Hiszen, ha így áll a dolog, akkor az iskolák állítása és a népnevelés terjesztése körüli lelkesedésünk a legszerencsétlenebb gondolat a világon, mert ezekkel csak azt a veszedelmes lidérczfényt növeljük. Annyi bizonyos, hogy a ki erre az alapa helyezkedik, azzal mi vitatkozni nem tudunk, mert mi az igazság keresésének, még az isteni kijelentés körül is, csak egy eszközt ismerjük, a józan okosságot, és a ki ennek jogosultságát kétségbe vonja, a ki azt lidérczfénynek tartja, azzal csakugyan soha össze nem találkozhatunk.

Másik megjegyzésünk Veszely Károly urnak amaz állítására vonatkozik, mely szerint ő Erdélynek a mohácsi vész után Magyarországtól lett elszakadásában még most is nemzeti bünt lát s ezzel együtt a vallási szétválást is elítéli. „Hogy a vallás egysége mily magasra emelhetne volna hazánkat, mutatja Francia-, Olaszország és Belgium sorsa“ -- mondja egész elragadtatással kis műve 66. lapján. Legyen szabad kérdenünk, hogy Angliát nem tartja-e legalább is oly boldog és hatalmas országnak, mint amazokat? Pedig Angliában sincs vallásegység, sőt ott még ma is napról-napra tovább foly a reformáció a nemzeti létnek minden veszélye nélkül. A mi pedig e kérdésnek politikai oldalát illeti, a nélkül, hogy e felett vitatkozni akarnánk, miután ez nem is tartozik folyóiratunk keretébe, álljon itt egy katolikus írónak, Fraknoi Vilmosnak, kinek tekintélyét bizonyosan V. K. ur is el fogja ismerni, ide vonatkozó felfogása épen a nagy Pázmány Péter életrajzából. „Erdély különválása Magyarországtól — ugymond Fraknoi — a mit az I. Ferdinánd és János király között létesült váradai béke (1538) befejezett és szentesített, a magyar állam egységére, erejére és ellenállási képességére háromlott súlyos csapás látszatát tüntette fel.

De másfelől azon sajtóságos viszonyok között, melyeket az ausztriai ház németországi hatalmi állása és ebből folyó politikai iránya teremtett, a magyar alkotmány és nemzetiség biztosítékává lett. Azon tudat, hogy a magyarok, ha elidegenítettnek, Erdély nemzeti fejedelménél támogatást találhatnak, vagy éppen uralma alatt menedéket kereshetnek: a királyi udvarnál uralkodásra törekvő német befolyásnak korlátul szolgált. E mellett Erdély, melynek fejedelmei a porta védnöksége alá helyezkedtek, védgátat képezett a török hódítás ellen, melyet az ausztriai ház másfél századon keresztül nem volt képes föltartóztatni. Ezért a magyar államférfiak, ugyszólván kivétel nélkül, még a Habsburgház legloyalisabb hívei is, Erdély különállásának fentartását politikai hitvallásuk egyik ágazatának tartották.“ (Lásd Magyar történelmi életrajzok között Pázmány Péter életrajzát Fraknóitól a 65. és 66. lapokon) Hátrább meg magának Pázmánynak Kemény Jánoshoz intézett eme szavait idézi Fraknoi: „Im, látod, édes öcsém, nekünk elégséges hitelünk, tekintetünk vagy on most a mi kegyelmes keresztényen császáruk előtt; de csak addig durál az, miglen Erdélyben magyar fejedelem hallatik florealni: azontul mindjárt contemptusban jutván, gallérunk alá pökik a német.“ Mi czekekhez semmit nem adunk, hanem Veszely urra bizzuk, hogy e nyilatkozatokkal szemben saját állításainak súlyát mérlegelje.

— Dr. Brassai Sámuel felolvasását: Melyik az igazi tudomány?, melyet e füzetünk elején közlünk, a Dávid Ferencz-Egylet külön lenyomatban is kiadta. Bolti ára 10 kr, az egylet tagjainak 5 kr. Kapható Boros György titkárnál, Kolozsvárt, rózsá-utca 2. sz. — Az unitárius vallás közönség egyházi és iskolai névtára újból kiadatott. Föt. Ferencz József püspök ur állította össze, közölve a népségréől való kimutatást is 1886-ról egyházkörök szerint. Ára 20 kr. Kapható Boros György főiskolai könyvtárnoknál. — Unitárius Kis Könyvtár. Szerkeszti Derzsi Károly, budapesti unitárius lelkész (II. ker. Fő-utca 8. sz.) XXVII—XXXIII. Tartalom: Palesztina a Jézus korában. (Carpenter E. J. után.) Ára 30 kr. A vaskos füzet hat szakaszra van osztva, melyekben szerző az ország, nép, kormányzat s a vallás részletes leírásával foglalkozik. E munka egy valódi kulcs a szentírás megértéséhez. A szerkesztő jól váasztott, midőn a jeles történelmi tanárnak e népszerű nyelven irt s a magasabb kívánalmat is kielégítő művét lefordította és közreadta. — A Protestáns népkönyvtár havi folyóirat XI. száma válogatott tartalommal jelent meg Scholz Gusztáv és Farkas József szerkesztésében. Előfizetési ára 2 frt 40 kr. Népszerű és hasznos folyóirat. — A Tudományos különösen az egyháztörténeti semináriumokról. Történeveléstanai értekezés. Irta Krupac István pozsonyi theol. Akad. m. tanár. Budapest. Ára 40 kr. Az 50. lapra terjedő füzet két részre oszlik. A első részben szerző a tudományos semináriumokról ír általában. Mi azoknak feladata, mivolta, jelentősége, stb.? A második részben az egyháztörténeti semináriumról értekezik. E füzet is annak a jele, hogy a pozsonyi theologia akadémián a theologia tudományok tanítását minél magasabb fokra törekednek emelni. — A Hasznos mulatságok III. füzeté, melyet Orbók Mór szerkeszt, „Tréfás mértani feladványok gyűjteményét“ közli. A díszesen kiállított s száztizenhét képet tartalmazó füzet ára 50 kr, s szerzőnél rendelhető meg Pozsonyban. A hasznos és kellemesen mulattató könyv maga ajánlja magát. — A „Szegvárd központi tanító-egylet“ tíz évi működését igen érdekesen irta meg Gál Kálmán tanár. Az egyletnek 90 tagja van s eredményesül működik.

KÜLÖNFÉLEK.

Felhívás a székelykereszturi iskola érdekében. Az Egyh. Képv. Tanács a székelykereszturi gymnasiumban felállítandó új tanári állomás érdekében a következő felhívást bocsátotta ki, melyet minden afiainak a legmelegebben ajánlunk figyelmébe. — „Kedves afiai az Urban! Vallás- és közoktatási Minister Ő Nagyméltósága kereszturi gymnasiumunk fennállását nem találván államilag fontosnak, kinyilatkoztatta, hogy az állam részéről segélyben nem részelteti; hanem a könnyebb fenntarthatásért az osztályok számának apasztását ajánlotta; sőt 15,180—1886. számú leiratával második megintésben részeltette, kiválóan azért, mert a törvényben meghatározott tanári létszám nincs meg. Ez által azon gymnasiumunk fennállása kérdéssé vált.

Legutóbb tartott Zsinati főtanácsunk irt gymnasiumunknak nem csak megszűnését, de még reductióját is érzékeny csapásnak tartván: elhatározta, hogy e gymnasiumot minden módon fenntartja. Ezért ahoz okleveles tanár Péterfi Jajos afia személyében még egy tanárt választat, évi egész javadalmát 700 frt nagyon szerény, mondhatni szegényes összegben állítván meg.

Az új tanári állomás szerény fizetésének fedezésére az égető szükség érzetében zsinati főtanácsunk több oly alap jövedelmét fordította, melyeknek sajátlag más rendeltetésök van, s mégis a fizetés egy része ma is fedezetlen. Ennek fedezését, valamint ez állomás örökre való biztosítását mindnyájunk áldozatkészségére bizta, azon hitben, hogy miként a fának ágai nagy viharban egyfelé hajolva egymást megvédik: úgy mi is e nagyfontosságú iskolánkat fenyegető veszélyben közös ügyeink iránt bennünk élő vonzalmunknál és hitünknel fogva, Istentől adott, vagy saját szorgalmunk által teremtett módunkhoz képest mindnyájan ez iskolánk felé fordulva, annak örök időkre való fennállását biztosítjuk.

A Zsinati Főtanács E. K. Tanácsunkat bizván meg a szükséges teendők elintézésével, bizalommal hívjuk fel czimed, hogy a mostan a tanári fizetés fedezésére fordított összegeknek rendeltetésökre leendő terelése, az új tanári állomás jelenleg megállított csekély, de a körülmények